

SOSYAL BİLGİLERDE DEĞER EĞİTİMİNDE BİYOGRAFİ KULLANIMI

Süleyman YİĞİTTİR*

Harun ER**

Özet

Sosyal bilgiler eğitiminde bir öğretim materyali olarak kabul gören biyografiler, aynı zamanda değerler öğretimi gerçekleştirilmeye yönelik uygun bir araç niteliği de taşımaktadır. Bu araştırmada, sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminde biyografilerin kullanılması üzerine çalışılmıştır. Nitel olarak tasarlanan ve doküman analizi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan 26 değerden random yöntemiyle seçilen iki değer (*özgüven ve çalışkanlık*) için Er (2010) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin en fazla tercih ettikleri kişilerden *İbn-i Sina ve Fatih Terim* karakterleri belirlenmiştir. Bu kişilerin özellikle vurgulanacak değerle ilgili özellikleri ön plana çıkarılacak şekilde birer sayfalık biyografileri oluşturulmuştur. Biyografilere ilişkin öğrencilerin vurgulanan değerlerle ilgili görüşlerini almak ve farkındalık oluşturmak için 5 soru yöneltilmiştir. Biyografiler iki hafta süresince haftada bir ders saati olacak şekilde Ankara Keçiören Özkent Akbilek ortaokulunda rastgele seçilen 6. ve 8.sınıflardan birer şubede toplam 64 öğrenciye uygulanmıştır. Sonuçta, öğrencilerin değer tercihlerinde biyografilerin etkili olduğu; sınıf bazında ise farklı değer yönelimlerinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal bilgiler, biyografi, değerler eğitimi.

Giriş

Son birkaç yüzyıldır insanoğlu bilim, teknoloji, sanat, siyaset, ekonomi vb. alanlarda önemli değişimler yaşamıştır. Bu değişimler toplum hayatında ve özellikle de genç nesilde değerler konusunda sorunlar ortaya çıkmasına da neden olmuştur (Avcı, 2007:851). Bireyin davranışlarında, kararlarında temel ilkelerden olan değer kavramı (Halstead ve Taylor, 1996:5) üzerinde çok sayıda tanım yapılmaktadır. En genel tanımıyla değer "*belirli bir toplumda neyin iyi, neyin kötü, doğru veya yanlış, arzu edilebilir veya arzu edilemez olduğu konusundaki ortak görüşler, standartlardır*" (Budak, 2009:188). Toplumlar, yaşadıkları değişimlerle birlikte varlıklarını devam ettirebilmek için yeni yetişen nesillerine bazı değerleri kazandırmayı amaçlamaktadırlar. Bu nedenle çok sayıda ülkede değerlerin nasıl öğretileceği ile ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Stanley, 1983:242). Bu durum, ahlaki ve manevi eğitim üzerine düzenlenen ulusal ve uluslar arası konferanslar ve toplantıların sayılarındaki artışlardan ve yine bütün dünyada bu konuda yayınlanan kitap ve dergilerin gittikçe çoğalan sayısından da anlaşılmaktadır (Hökelekli ve Gündüz,2007:386).

* Milli Eğitim Bakanlığı

** Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Değerler öğretilbilir ve öğrenilebilir olgular olmakla beraber, günümüzde değerleri aktarmak geçmişe göre daha zor görünmektedir. Çünkü eskiden toplum tarafından desteklenen birçok değer, yaşantı yoluyla aktarılabılırken, bugün artık sadece yaşantı yeterli olmamaktadır. Hem okulun hem de ailelerin eskiye göre daha çok çaba göstermesi gerekmektedir. Çünkü çocuğun değerler sistemini değiştiren ve etkileyen faktörler (medya, akran grupları vb.) çeşitlenmiştir. Bu nedenle çocuklarda değerlerin gelişiminin rastlantılara veya kontrol dışı mekanizmalara bırakılmaması ve dünyadaki gelişmelerin iyi izlenmesi gerekmektedir (Gömleksiz, 2007:729). Zaten aileler de dünya genelinde artan sosyal problemler, şiddet olayları ile çocuklarının çevrelerindeki saygı ortamının eksikliği nedeniyle değerlerin öğretilmesine vurgu yapmaktadırlar (Tillman, 2000:IX). Bu nedenlerden dolayı “*Bireylerin daha mutlu olmaları için olumlu sosyal yaşantılara katkı sağlayan bilgi, beceri, davranış ve değerleri kazanmalarına yardımcı olmayı amaçlayan bilinçli teşebbüs*” (Kirschenbaum,1995:14) olarak tanımlanan değerler eğitimine toplumlarda önem verilmeğe başlanmıştır.

Değerlerin öğretiminde özellikle değer telkini, değer açıklaması, değer analizi, ahlaki muhakeme, eylem öğrenme ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımları sıkça kullanılmaktadır. *Değer telkini yaklaşımı*, öğrencilere sürekli tekrar ve tavsiyelerle bir şeyi yeteri kadar duyduğunda onu kabul edeceği ve davranışa dönüştüreceği görüşünü desteklemektedir (Whitney, 1986:66). *Değer analizi yaklaşımı*, mantıklı düşünme ve muhakemeyi vurgulamaktadır. Altı basamakta öğrencilerin değerlerle ilgili araştırma konularını tespit edip bununla ilgili kanıtlar bularak ve inceleyerek araştırdığı değeri davranışa dönüştürmesi amaçlanmaktadır. *Ahlaki muhakeme yaklaşımı* ise ahlaki değerlere odaklanmakta ve öğrencileri ahlak konularıyla ilgili ikilemlerle karşı karşıya bırakarak Kohlberg’in belirlediği ahlaki gelişim basamaklarından bir üst düzeye çıkarmayı hedeflemektedir (Whitney, 1986:76-78; Huitt, 2004:6). *Değer açıklaması yaklaşımı*, değerlerin aşılmasına bir tepki olarak geliştirilmiştir. Bu yaklaşımda öğrencilere değerlerini düşündürmek amaçlanmakta olup, öğretmenler öğrencilerin kendi değerlerini nasıl açıklayacaklarını yedi basamaklı bir işlemle teşvik etmektedir. *Eylem öğrenme yaklaşımı* da değerlerin bireyin davranışında gözlenmediği zaman bir anlam ifade etmediğini, bu nedenle toplumda aktif bir şekilde projeler üreterek değerleri öğrencilere kazandırmayı amaçlamaktadır (Stanley, 1983:243). *Gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı* ise öğrencilerin birilerini kendine model aldığı ve değerlerini içselleştirmede bu kişilerin özelliklerinin etkili olduğunu savunmaktadır (Senemoğlu, 1997 akt. Akbaş, 2006:58-59). Bu yaklaşımlarda değerlerin öğretilmesinde dergilere yazı yazma, ahlaki ya da ders veren hikâyeler okuma-yazma ve otobiyografik deneme yazma, eleştirel düşünme, özdeşim kurma (değer günleri oluşturma gibi), dini eğitim uygulama, okul programı dışında aktiviteler düzenleme (sokak çocuklarıyla ilgilenen ve onlara yardımcı olan bir vakıf ya da derneğe, çocuk esirgeme kurumlarına, hastanelere, huzurevlerine, doğal ve kültürel alanlara gezi yapma vb.), birlikte sınıf kuralları oluşturma, akran arabuluculuğu yaptırma, rol yapma, drama, eğitim amaçlı oyunlar, simülasyon (benzetim) çalışmaları, uygulamalı aktiviteler, işbirlikçi öğrenme, grup çalışması yaptırma, öğrenci merkezli araştırma, model olma, taklit yapma, okulları belirli karakteri temsil eden fotoğraf, yazı, kahramanların hayat hikâyeleri, örnek kişilerin özellikleri vb. görsel materyallerle donatmak gibi yöntem ve teknikler kullanılabilir (Veugelers, 2000:38-39; Kohn, 1997:431; Halstead ve Taylor,2000:189; Sanchez, 1998:1; Suh ve Traiger, 1999:726; Hooper, 2003:36; Hökelekli ve Gündüz, 2007:390; Lickona, tarihsiz).

Tozlu ve Topsakal'a göre (2007:180) değer eğitiminin ilk basamağı olan taklit döneminde çocuklar anne-babalarını taklit ederek, benimseyerek yetişmektedir. Freud da buna "özdeşleşme" demektedir. Ona göre olgu cinsiyete dayalı olarak başladığı için kız çocuklar annelerini, erkek çocuklar da babalarını taklit ederek, benimseyerek yetişirler ve onlarla özdeşleşirler. İlerleyen yaşlarda çocuklar milli kahramanları, edipleri, bilim adamlarını, sanatçıları vs. benimser ve model alırlar. Bu nedenle öğrencilerle yapılacak edebiyat ve biyografi çalışmalarının iyi bir karakter geliştirmede etkili olduğu iddia edilmektedir (Halstead ve Taylor, 2000:187).

Değer eğitimi yaklaşımlarından gözlem yoluyla öğrenmede de çocukların model aldıkları kişilerdeki değerlerle ilgili farkındalıklarının arttığı ve bu değerleri içselleştirmelerine katkı sağladığı belirtilmektedir (Akbaş, 2006:58-59). Bu sayede çocuklar model aldıkları kişilerle kendi aralarında özdeşim kuracakları için kendilerini ifade etmeleri de kolaylaşacaktır.

Bu doğrultuda çalışmamızda, sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğretilmesinde öğrencilere, bu değerleri hayatında bizzat yaşayarak göstermiş olan bireylerin biyografilerinden yararlanılması amaçlanmıştır. Biyografilerin kullanılması ile öğrencilerin kendilerinde var olan değerleri biyografilerdeki kişilerle özdeşim kurarak ve onları model alarak fark etmeleri hedeflenmiştir. Çünkü toplumlar tarafından kabul görmüş, nitelikli ve önemli insanların hayat hikâyeleri, kişilik gelişiminin tamamlandığı ilköğretim evresindeki bireylere "rol model" olması açısından büyük önem ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle biyografiler, geleceklerini kurgulama evresindeki körpe dimağlara, değerler öğretimi gerçekleştirme noktasında etkin bir biçimde kullanılabilir (Er, 2010:3). Kullanılacak biyografi örneklerinin öğretilecek değerlerle uygunluk göstermesi amaca hizmet etmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle değere uygun nitelikte biyografilerin seçilmesine özen gösterilmesi gerekmektedir. Bu noktada mevcut öğretim programından yararlanılabileceği gibi yapılmış akademik çalışmalardan da faydalanılabilir.

Çalışmada, okullarda son yıllarda açıktan ve sıklıkla uygulanmaya başlanan değer eğitiminde biyografi kullanmanın değerlerin kazanılmasına etkisini sınıf düzeyini de dikkate alarak tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaca uygun olarak aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Öğrenciler biyografilerde vurgulanan değeri fark edebilmekte midir?
2. Öğrenciler biyografilerdeki kişilerin hangi özelliklerini örnek almaktadır?
3. Biyografilerde vurgulanan değerlerle ilgili öğrencilerin yakın çevresinden örnek aldığı rol modeller kimlerdir?
4. Sosyal bilgiler dersinde biyografi kullanımı, değer eğitiminde etki oluşturmakta mıdır?
5. Değerlerin kazanılmasında biyografilerin kullanımı 6. ve 8. sınıf düzeylerinde farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Yapılan araştırma nitel bir çalışmadır. Araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı ve görsel materyallerin incelenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Ankara Keçiören Özkent Akbilek ortaokulundaki tesadüfi yöntemle seçilen altıncı (28 kişi) ve sekizinci (36 kişi) sınıflardan birer şube oluşturmaktadır. Araştırma 2010-2011 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Değer öğretiminde biyografilerden yararlanmak amacıyla öncelikle sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan 26 değerden random yöntemiyle iki tane seçilmiştir. Daha sonra bu değerlerle ilgili Er (2010) tarafından yapılan "sosyal bilgiler eğitimi kapsamında ilköğretim öğrencilerinin biyografi kullanımına ilişkin görüşleri" isimli çalışmada, öğrencilerin en fazla tercih ettikleri kişilerden, *çalışkanlık* değeri için "İbn-i Sina", *özgüven* değeri için "Fatih Terim" karakterleri belirlenmiştir. Bu kişilerin özellikle vurgulanacak değerle ilgili kişisel özellikleri ön plana çıkarılacak şekilde birer sayfalık biyografileri oluşturulmuştur. Biyografileri inceleyen öğrencilerin, vurgulanan değerlerle ilgili görüşlerini almak ve farkındalık oluşturmak için 5 soru yöneltilmiştir. Hazırlanan biyografilerin ve oluşturulan formun öğrenci seviyesine ve amaca uygunluğuyla ilgili olarak üç sosyal bilgiler öğretmeni ile ikisi kendileri olmak üzere dört alan uzmanının görüşleri alınmıştır. Bu görüşlere göre biyografilere ve formlara son şekli verilerek biyografiler iki hafta süresince haftada bir ders saati olacak şekilde uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

İlköğretim altı ve sekizinci sınıflarda uygulanan biyografi çalışmaları sonucu öğrenciler tarafından doldurulan görüşme formları, biyografilerin değer öğretimindeki etkisini öğrenci görüşlerine göre değerlendirmek için içerik analizine tabi tutulmuştur. Öğrencilerin verdikleri cevaplar her biyografide farklı olmak üzere dört kategoride sınıflandırılmıştır.

Verilerin analizinde öğrencilere formlarda yöneltilen sorular da dikkate alınarak biyografideki kahramanın en önemli özelliği, model alınan özelliği, vurgulanan değerle ilgili örnek aldığı rol modeller ve biyografi kullanımının değer eğitiminde oluşturduğu etki başlıkları altında kategorize edilerek değerlendirilmiştir. Bulguların sunumunda parantez içinde öğrencinin okuduğu sınıf ile sınıftaki kodlamada verilen sıra numarası kullanılmıştır. Değerlendirmelerde araştırmacılar ayrı ayrı değerlendirme yapmışlardır. Güvenirliliği sağlamak için de yaptıkları analizleri karşılaştırarak üzerinde hemfikir oldukları analizi araştırmada kullanmışlardır (Büyüköztürk vd., 2008: 256).

Bulgular

1. Öğrenciler biyografilerde vurgulanan değeri fark edebilmekte midir? alt problemine ilişkin sorulan, “Fatih Terim’in ve İbn-i Sina’nın sizce en önemli özelliği nedir?” sorularına 6. ve 8.sınıf öğrencilerinin verdikleri cevaplar tablo 1 ve 2’deki şekildedir:

Tablo 1. Fatih Terim’in sizce en önemli özelliği nedir?

ÖZELLİKLER	6. sınıf		8. sınıf	
	f	%	f	%
Başarılı olması	12	43	3	8
Futbolla ilgilenmesi	9	32	11	31
Özgüveni olması	5	18	17	47
Azimli olması	5	18	11	31
Galatasaraylı olması	9	32	-	-
Okulu sevmemesi	1	4	-	-
Babasına yardım etmesi	1	4	-	-
Cevap yok	1	4	-	-
Kendini tanıması	-	-	3	8
Lider oluşu	-	-	2	6
Çalışkan olması	-	-	2	6
Kararlı olması	-	-	2	6
Sakin ve becerikli olması	-	-	1	3
Fedakârlığı	-	-	1	3
Saygılı olması	-	-	1	3
Akıllı Olması	-	-	1	3

Tablo 1’de görüldüğü üzere Fatih Terim biyografisinde “özgüven” değeri vurgulanmıştır. Öğrencilerin bu değeri fark etme durumları ise 6.sınıf öğrencilerinde %18, 8.sınıf öğrencilerinde ise %47 oranında gerçekleşmiştir. Yüksek oranda fark edilen diğer özellikler ise, 6.sınıf öğrencileri tarafından; başarılı olması (%43), Galatasaraylı olması ve futbolla ilgilenmesi (%32), azimli olması (%18) iken, 8.sınıf öğrencileri tarafından; futbolla ilgilenmesi ve azimli olması (%31) şeklinde ifade edilmiştir.

Tablodaki verilere göre biyografide vurgulanan “özgüven” değerinin 6.sınıflara oranla, 8.sınıf öğrencilerince daha fazla fark edildiği ve yine 8.sınıfların daha fazla değer ve özelliği fark ettiği tespit edilmiştir. Sınıflara göre öğrencilerin biyografide vurgulanan değerleri fark etmeleri ile ilgili verdikleri cevaplardan bazıları şunlardır:

(6)Ö2:“İyi bir futbolcu olması ve UEFA kupasını kazanması.”

(6)Ö11:“Türkiye Liginde üst üste 4 şampiyonluk yaşayan ilk ve tek teknik direktör olması.”

(6)Ö8:“Azmiyle nasıl zorlukların üstesinden geleceğini bilmesi.”

(6)Ö16:“Kendine güvenen birisi olması, futbolu çok sevmesi ve Galatasaraylı olması.”

(8)Ö1:“Bir şeyler başarmak için hep özgüvenli davranması.”

(8)Ö6:“Sevdiği bir spor dalının peşinden gitmesi.”

(8)Ö12:“En önemli özelliği futbol aşkıdır. Bu özelliği sayesinde birçok kez dünyaya adımını duyurmuştur.”

(8)Ö5:“Başarılı olduğu yönünün futbol olduğunu farketmiş ve kendisini ona göre yönlendirmiştir.”

Öğrencilerin görüşlerinden de anlaşılacağı gibi Fatih Terim’in özgüvenli olmasının yanı sıra sporla ilgisi ve başarılı olması öğrencilerin önem verdiği özellikleri arasında yer almıştır.

Tablo 2. İbn-i Sina'nın sizce en önemli özelliği nedir?

ÖZELLİKLER	6. sınıf		8. sınıf	
	f	%	f	%
Kitap okuması	10	36	13	36
Çalışkanlık	9	32	19	52
Doktor olması	6	21	4	11
Zekası	6	21	9	25
Tıp alanında iyi olması	3	11	4	11
Yardımsever olması	3	11	6	17
Özgüven	2	7	2	6
Eserleri olması	5	18	-	-
Bilim adamı olması	5	18	-	-
Zamanı iyi kullanması	2	7	-	-
Araştırma yapması	-	-	5	14
İlimle ilgilenmesi	-	-	3	8
Azimli/kararlı olması	-	-	3	8
Meraklılığı ve vatanseverliği	-	-	3	8

Tablo 2'deki verilere göre İbn-i Sina'nın biyografisinde vurgulanan “çalışkanlık” değeri 6.sınıf öğrencilerinin %32'si, 8.sınıf öğrencilerinin ise %52'si tarafından fark edilmiştir. Yüksek oranda fark edilen diğer özellikler ise, 6.sınıf öğrencileri tarafından, kitap okuması (%36), doktor olması ve zekası (%21); 8.sınıf öğrencileri tarafından, kitap okuması (%36) ve zekası (%25) şeklindedir.

Tablodaki verilere göre, biyografide vurgulanan “çalışkanlık” değerinin 8.sınıf öğrencilerince daha yüksek bir oranda fark edildiği, bununla birlikte tercih edilen değerlerin sayısı açısından ise sınıflar arasında fazla bir ayrışmanın olmadığı görülmektedir. Sınıflara göre öğrencilerin biyografide vurgulanan değerleri fark etmeleri ile ilgili verdikleri cevaplardan bazıları şunlardır:

(6)Ö5:“Çok yönlü ve çok sayıda eserleri olması ve mum ışığıyla sabaha kadar, az uyuyarak çalışması.”

(6)Ö12:“Çocukluğunda herkesi hayrete düşüren bir zeka ve hafıza örneği sergilemiş olması, çok bilgili olması ve zamanını kitap okuyarak geçirmesi.”

(6)Ö21:“19 yaşında doktor unvanını elde etmesi ve eserlerinin dilden dile dolaşması.”

(8)Ö14: “Gece gündüz okumakla vakit geçirmesi ve harika bir zekaya sahip olması.”

(8)Ö1:“Birçok dalla birden ilgilenmesi ve hepsinde başarılı olması.”

(8)Ö29:“Kendi için değil insanlar için bir şeyler yapması. Çok çalışması ve kitapları sevmesi.”

(8)Ö34:“Küçük yaşta doktor olup birçok insana çare bulması.”

Öğrenci görüşlerine göre hem 6. hem de 8.sınıf öğrencileri biyografide vurgulanan çalışkanlık değerini ve diğer değerleri fark etmişlerdir.

2. Öğrenciler biyografilerdeki kişilerin hangi özelliklerini örnek almaktadırlar? alt problemine ilişkin sorulan, “Fatih Terim’in ve İbn-i Sina’nın hangi özelliğini kendinize model alırsınız?” sorularına 6. ve 8. sınıf öğrencilerinin verdikleri cevaplar tablo 3 ve 4’teki gibidir:

Tablo 3. Fatih Terim’in hangi özelliğini kendinize model alırsınız?

ÖZELLİKLER	6. sınıf		8. sınıf	
	f	%	f	%
Başarılı olmasını	6	21	9	25
Futbolda iyi olması	6	21	1	3
Kendine güvenmesi	4	14	16	44
Azimli olmasını	1	4	7	19
Hayatla barışık olması	3	11	-	-
Hayallerinden vazgeçmemesini	2	7	-	-
Güçlü olması	2	7	2	6
Hiçbirini	2	7	-	-
Zor işlerde çalışması	2	7	-	-
Sporla ilgilenmesi	1	4	-	-
Güvenilir olmasını	1	4	-	-
Dürüstlüğünü	1	4	-	-
Mesleğinde kendini geliştirmesini	-	-	2	6
Yetenekli olması	-	-	2	6
Akıllı olması	-	-	1	3
Hiçbirini	-	-	1	3
Çalışkan olmasını	-	-	1	3
Saygılı olmasını	-	-	3	3

Tablo 3' deki verilere göre Fatih Terim'in model alınan özellikleri noktasında, 6. sınıf öğrencilerinin büyük bir kısmı tercihlerini, %21 başarılı olması ve futbolda iyi olması, %14 kendine güvenmesi, %11 hayatla barışık olması biçiminde sıralarken, 8.sınıf öğrencileri de, %44 kendine güvenmesi, %25 başarılı olması ve %19 azimli olması şeklinde sıralamışlardır.

“Özgüven” değerinin 8.sınıf öğrencilerinde 6.sınıf öğrencilerine oranla daha yüksek oranda fark edildiği görülmektedir. Bu durum özgüven değerinin fark ettirilmesinde biyografi uygulamasının 8.sınıf öğrencilerinde daha etkili olduğu sonucunu verebilir. Örnek alınan diğer değerler noktasında da 6.sınıf ve 8.sınıf öğrencilerinin farklı değerleri örnek aldıkları görülmektedir. Sınıflara göre öğrencilerin biyografide model aldıkları değerlerle ilgili verdikleri cevaplardan bazıları şunlardır:

(6)Ö18:“Ben futbolu sevmem ama Fatih Terim kendine özgüveni olan bir insan bende özgüvenli olmayı isterdim.”

(6)Ö13:“UEFA kupasını alması ve çok başarılı bir teknik direktör olması.”

(6)Ö28:“Onun gibi güçlü olmak isterdim çünkü başarımın temel kavranlarından biridir.”

(6)Ö17:“Ailesinin ne istediği değil kendisinin hayallerinden ve isteklerinden vazgeçmemesidir.”

(8)Ö1:“Özgüvenini kendime model alırım. Çünkü insan başarmak için ilk önce kendine güvenmesi gerekir.”

(8)Ö5:“Hedefi yönünde ve mesleği alanında kendini geliştirmiş ve başarılı olmuştur.”

(8)Ö29:“Sevdiği işi bırakmaması ve çalışarak çok iyi çok yüksek yerlere gelebilmesi.”

(8)Ö10:“Ben hiçbir özelliğini örnek almam çünkü ben basketbolu seviyorum ve Fatih Terim okumamış.”

Öğrencilerin ifadelerinde de görüldüğü gibi Fatih Terim'in iyi özellikleri öğrenciler tarafından model alınmaktadır. Ancak spor türü olarak ilgi alanına girmeyen öğrencilerde olumlu bir etki yapmamaktadır. Bu da biyografideki kişiyle öğrenci arasında bir etkileşim olması gerektiği sonucunu ortaya çıkarabilir.

Tablo 4. İbn-i Sina'nın hangi özelliğini kendinize model alırsınız?

ÖZELLİKLER	6. sınıf		8. sınıf	
	f	%	f	%
Çalışkanlık	10	36	17	47
Kitap okumasını	8	29	7	19
Doktor olmasını	6	21	3	8
Çok yönlü olması	2	7	2	6
Başarılı olması	5	18	-	-
Eserlerinin olması	2	7	-	-
Zamanı iyi kullanması	1	4	-	-
Yabancı dil bilmesini	1	4	-	-
Zeki olmasını	-	-	6	17
Çok sayıda eser yazma	-	-	4	11
Bilim insanı olmasını	-	-	4	11
Yardımsaverliğini	-	-	4	11
Meraklı olması	-	-	3	8
Araştırmacılığı	-	-	3	8
İnsanlara faydalı olması	-	-	2	6
Azimli olmasını	-	-	2	6
Hiçbirini	-	-	2	6

Tablo 4' te görüldüğü gibi İbn-i Sina'nın model alınan özellikleri noktasında, 6.sınıf öğrencilerinin büyük bir kısmı tercihlerini, %36 çalışkanlık, %29 kitap okuması, %21 doktor olması, %18 başarılı olması biçiminde sıralarken, 8.sınıf öğrencileri de, %47 çalışkanlık, %19 kitap okuması, %17 zeki olması şeklinde sıralamışlardır.

Tablodaki verilere göre "çalışkanlık" değerinin her iki sınıfta da en fazla oranda fark edilerek örnek alındığı ancak 8.sınıf öğrencilerinde 6.sınıf öğrencilerine oranla daha yüksek düzeyde model aldığını ifade ettikleri görülmektedir. Örnek alınan diğer değerlere bakıldığında ise, 8.sınıf öğrencilerinin 6.sınıf öğrencilerine oranla daha fazla sayıda değeri fark ettiği ve model aldığı sonucuna ulaşabiliriz. Sınıflara göre öğrencilerin biyografide örnek aldıkları değerlerle ilgili verdikleri cevaplardan bazıları şunlardır:

(6)Ö13: "Çok kitap okumasını ve çok çalışmasını çünkü İbn-i Sina okuyarak bu kadar bilgi sahibi olmuştur."

(6)Ö6: "Çok yönlü bir kişiliğe sahip olması çünkü bir alanda değil birçok alanda başarılı olması."

(6)Ö5: "Ben de onun gibi Avrupa'nın tıp hocası olmak isterdim."

(8)Ö22: "Çalışkanlık çünkü öğrenci hayatında çalışkanlık önemlidir."

(8)Ö25: "Sürekli araştırma yapıp kitap okumasını model aldım. Çünkü bende böyle yaparsam iyi yerlere gelebilirim."

(8)Ö36:“Hastaları para almadan iyileştirmesi gerçekten çok güzel, o huyunu örnek alırdım. Çünkü her şey karşılıklı değildir.”

(8)Ö32:“Hiçbir özelliğini kendime örnek alman, Çünkü bende onun gibi çok kitap okuyorum.”

Öğrencilerin cevaplarında da görüldüğü gibi İbn-i Sina'nın çalışkanlık başta olmak üzere biyografide vurgulanan diğer değerlerin öğrenciler tarafından model alındığı belirtilmektedir.

3. Biyografilerde vurgulanan değerlerle ilgili öğrencilerin örnek aldığı modeller kimlerdir? alt problemine ilişkin sorulan, “Çevrenizde kendisine güvendiğiniz ve çalışkan olduğu için örnek aldığınız kişiler kimlerdir?” sorularına 6. ve 8.sınıf öğrencilerinin verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular tablo 5 ve 6'daki gibidir:

Tablo 5. Çevrenizde kendisine güven duyduğunuz için örnek aldığınız kişiler kimlerdir?

ÖZELLİKLER	6. sınıf		8. sınıf	
	f	%	f	%
Anne-baba	11	39	13	36
İsim belirten	10	36	11	31
Arkadaş	8	29	15	42
Abim	4	14	3	8
Öğretmen	3	11	2	6
Yok	3	11	5	14
Kardeşim	1	4	1	3
Ablam	1	4	2	6
Çevredeki birçok kişi	1	4	4	11
Amcam	2	7	-	-
Halam	2	7	-	-
Kuzenlerim	2	7	-	-
Dedem	2	7	-	-
Komşu	1	4	-	-
Babaannem	1	4	-	-
Dayım	1	4	-	-
Anneannem	1	4	-	-
Cevap yok	-	-	1	3

Tablo 5'teki verilere göre çevresinde kendisine güven duyduğu için örnek aldığı kişiler olarak, 6.sınıf öğrencileri genel itibariyle %39 anne-babasını, %36 yakın çevresindeki herhangi birisini (burada farklı isimler belirtilmiştir), %29 arkadaşını, %14 abisini ve %11 öğretmenini; 8.sınıf öğrencilerinin %42'si arkadaşını, %36 anne- baba-sını, %31 yakın çevresindeki herhangi birisini (burada farklı isimler belirtilmiştir), %11 ise çevredeki birçok kişiyi (burada kişi sıfatları belirtilmiştir) örnek aldıklarını ifade etmişlerdir. 6.sınıf öğrencilerinin %11'i, 8.sınıf öğrencilerinin de %14'ü özgüvenle ilgili olarak yakın çevresindeki kimseyi örnek almadığını belirtmiştir.

Tablodaki verilerden de anlaşılacağı üzere, 6.sınıf öğrencilerinin örnek aldığı rol modeller çeşitlilik gösterirken 8.sınıf öğrencilerinin tercihleri belli noktalarda toplanmıştır. 6.sınıftakiler çoğunlukla akraba çevresini tercih ederken, 8.sınıftakiler arkadaş çevresini tercih etmişlerdir. Sınıflara göre öğrencilerin biyografideki değerle bağlantılı bir şekilde örnek aldıkları çevresindeki kişilerle ilgili verdikleri cevaplardan bazıları şunlardır:

(6)Ö12:“Abimi örnek alırım. Çünkü abim mesleğinde kendine güvenerek işini yapar.”

(6)Ö13:“Annem. Yemeklerine aşırı çok güvenir.”

(6)Ö19:“Ayşe halam bazı şeylere yeteneği olduğu için kendine özgüveni vardır.”

(6)Ö28:“Melike arkadaşımın kendine güvenine ve özgüvenine hayranım.”

(8)Ö21:“Ablam. O her şekilde her ne olursa olsun kendine hep güvenen çok hırslı biri. Onun gibi olmayı çok isterdim.”

(8)Ö26:“Öyle kişiler henüz benim çevremde yok.”

(8)Ö29:“Abim ve teyzemin kızı. Bu ikisini örnek alıyorum çünkü abimin dersleri ortaokulda kötü olmasına rağmen şimdi üniversite okuyor. Teyzemin kızı da kendine güvendiği için şimdi çok iyi bir üniversite okuyor.”

(8)Ö34:“Dershane arkadaşım Nesrin’i örnek alıyorum. Çok çulgın ve özgüveni olan bir kız olduğundan dolayı pek çok zorluklara atılıyor.”

Tablo 6. Çevrenizde çalışkanlığından dolayı örnek aldığınız kişiler kimlerdir?

ÖZELLİKLER	6. sınıf		8. sınıf	
	f	%	f	%
Arkadaş	10	36	11	31
İsim belirten	8	29	6	17
Anne-baba	5	18	3	8
Kuzenlerim	3	11	5	14
Öğretmen	3	11	10	28
Ablam	3	11	1	3
Halam	2	7	1	3
Yok	2	7	4	11
Abim	3	11	-	-
Cevap yok	2	7	-	-
Anneannem	2	7	-	-
Dayım	2	7	-	-
Dedem	1	4	-	-
Amcam	1	4	-	-
Komşu	1	4	-	-
Atatürk	-	-	4	11
Doktorlar	-	-	2	6
Bilim adamları	-	-	2	6
Komiser	-	-	1	3

Tablo 6'daki bulgulara göre çevrelerinde çalışkanlığından dolayı örnek aldığı kişiler olarak 6.sınıf öğrencilerinin %36'sı arkadaşını, %29'u yakın çevresindeki herhangi birisini (burada farklı isimler belirtilmiştir), %18'i anne-babasını, %11'i kuzenlerini, öğretmenini, abisi ve ablasını görürken, 8.sınıf öğrencilerinin de %31'i arkadaşını, %28'i öğretmenini, %17'si yakın çevresindeki herhangi birisini (burada farklı isimler belirtilmiştir), %14'ü kuzenlerini örnek aldıklarını belirtmişlerdir. 6.sınıf öğrencilerinin %7'si, 8.sınıf öğrencilerinin de %11'i çalışkanlık konusunda kimseyi örnek almadıklarını ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin cevaplarından da anlaşılacağı gibi, 6.sınıf öğrencilerinin örnek aldıkları kişiler çeşitlilik arz etmekte ve dengeli bir dağılım göstermekte iken, 8.sınıf öğrencilerinin tercihleri aile ve arkadaş çevresinin yanı sıra çeşitli meslek gruplarında da yoğunlaşmaktadır. Sınıflara göre, öğrencilerin biyografideki değerle ilişkili olarak yakın çevresindeki örnek aldıkları kişilerle ilgili verdikleri cevaplardan bazıları şunlardır:

(6)Ö12:“Çevremde örnek aldığım kişiler öğretmenlerimdir. Çünkü öğretmenler örnek alınacak en iyi kişilerdir.”

(6)Ö19:“Ayşe halam var. Çok kitap okuyor ama hiç sıkılmıyor. Onu kendime hep örnek alırım.”

(6)Ö28:“Amcam var her zaman okudu ve kendini geliştirdi. Onun için çalışmak bir zevkti, sürekli çalıştığı işte kendini yükseltti. Hiçbir şeyle yetinmedi.”

(6)Ö5:“Hayır yok. Ben kendi taktiklerimle ve çalışarak başarılı olabilirim.”

(8)Ö17:“Bilim adamlarını örnek alırım. İbn-i Sina, Edison vb.”

(8)Ö21:“Ablam ve kuzenim var. İkisi de aşırı derecede çok ders çalışır ve ikisi de şuan iyi bir meslek sahibi.”

(8)Ö34:“Arkadaşım Emine'yi örnek alırım. Çünkü SBS'den yüksek bir not aldı.”

(8)Ö36:“Okulumuzdaki matematik öğretmeni örnek alabileceğim düzeyde çalışkan ve Atatürk'te kesinlikle örnek almam gereken kişi.”

Öğrencilerin verdikleri cevaplardan özellikle 6.sınıf öğrencilerinde aile çevresinin etkili olduğu, 8.sınıf öğrencilerinde ise örnek alınan kişilerin çeşitlendiği görülmektedir.

4 a) Sosyal bilgiler dersinde biyografi kullanımı, değer eğitiminde etki oluşturmaktadır mı? alt problemine ilişkin sorulan, “Kendinizin özgüven sahibi ve çalışkan birisi olduğunuza inanıyor musunuz? Neden?” sorularına 6. ve 8.sınıf öğrencilerinin verdikleri cevaplar tablo 7 ve 8'deki gibidir:

Tablo 7. Kendinizin özgüven sahibi birisi olduğunuza inanıyor musunuz? Neden?

ÖZELLİKLER	6. sınıf		8. sınıf	
	f	%	f	%
Evet	22	79	25	69
Hayır	2	7	6	17
Kısmen	4	14	4	11
Cevap yok	1	4	1	3

Tablo 7'deki bulgulara, kendisinin özgüven sahibi birisi olduğuna inanma değerlendirilmesinde 6.sınıf öğrencilerinin %79'u evet, %7'si hayır, %14'ü kısmen şeklinde cevap vermişlerdir. 8.sınıf öğrencilerinin de %69'u evet, %17'si hayır, %11'i kısmen şeklinde cevap vermişlerdir. 6.sınıf öğrencilerinin %4'ü, 8.sınıf öğrencilerinin %3'ü bu değerlendirmeyi yapmamışlardır.

Elde edilen verilere göre, 6.sınıf öğrencilerinin özgüven noktasında kendilerini oldukça yeterli gördükleri, 8.sınıf öğrencilerinin ise 6.sınıf öğrencilerine oranla kendilerine daha az güvendikleri tespit edilmiştir. Sınıflara göre öğrencilerin özgüven konusunda öz değerlendirmeleriyle ilgili verdikleri cevaplardan bazıları şunlardır:

- (6) Ö5: "Evet inanıyorum. Çünkü kendi yaptığım işlerin arkasındayım."
- (6) Ö9: "Evet inanıyorum. Eğer kendime özgüven duymasaydım avukat olmayı istemezdim. Çünkü avukatlık mesleği kendine çok özgüven isteyen bir meslektir."
- (6) Ö17: "Hayır inanmıyorum. Çünkü verdiğim kararlardan çok emin olamıyorum ve kararsız kalıyorum."
- (6) Ö28: "Çok az inanıyorum. Hep çekingen bir yapım olmuştur."
- (8) Ö9: "Fazla değil, çekingen ve utangaç biri olduğum için."
- (8) Ö20: "Evet, çünkü insanlarda özgüven olmasa insanlar başarıya ulaşamazlar. Benim de az da olsa başarılarım olduğu için özgüven sahibi olduğuma inanıyorum."
- (8) Ö21: "Hayır. Hiçbir konuda kendime güvenemiyorum. Yapamayacağım korkusu, kendime olan güvenime ağır basıyor."
- (8) Ö29: "İnanıyorum. Bazı spor dallarında başarılı olduğum için özgüven sahibi olduğuma inanıyorum."

Öğrencilerin görüşlerinden özgüven değeriyle ilgili kendilerini objektif bir şekilde değerlendirdikleri, bu değerın önemi veya eksikliği konusunda da görüşlerini ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 8. Kendinizi çalışkan birisi olarak görüyor musunuz? Neden?

ÖZELLİKLER	6. sınıf		8. sınıf	
	f	%	f	%
Evet	9	32	17	47
Hayır	4	14	5	14
Kısmen	14	50	13	36
Cevap yok	1	4	1	3

Tablo 8’de görüldüğü üzere kendilerini çalışkan birisi olarak değerlendirme konusunda 6.sınıf öğrencilerinin %32’si evet, %14’ü hayır %50’si kısmen; 8.sınıf öğrencilerinin de %47’si evet, %14’ü hayır %36’sı kısmen cevabıyla kendilerini değerlendirmişlerdir. 6.sınıf öğrencilerinin %4’ü 8.sınıf öğrencilerinin de %3’ü cevap vermemiştir. Tablodaki verilere göre, 8.sınıf öğrencilerinin çoğunluğunun kendilerini 6.sınıf öğrencilerine göre daha fazla çalışkan gördükleri tespit edilmiştir. Sınıflara göre öğrencilerin çalışkanlık değeriyle ilgili kendilerini değerlendirme konusunda verdikleri cevaplardan bazıları şunlardır:

(6)Ö2:“Evet bütün derslerim iyi. İki teşekkür dört takdir belgem bulunmakta ve bir başarı belgem.”

(6)Ö8:“Görüyorum ama bazen kaçamak yaptığım oluyor. Çünkü dersler bir yere kadar çocukluğu yaşamak lazım.”

(6)Ö19:“Evet. Kitap okurum, resim çizerim, bazı zamanlar deney yapmaya çalışırım ve derste öğrendiğim birçok şeyi uygulamaya denerim.”

(6)Ö28:“Aksine kendimi tembel buluyorum. Çaba göstermeden başarmayı diliyorum. Başarmak için hiçbir çaba sarf etmiyorum.”

(8)Ö1:“Tam olarak değil çünkü bir alana tam olarak yönelemiyorum. Bunu yapabilmem için tatilleri beklemem gerek.”

(8)Ö4:“Evet görüyorum. Notlarım genelde seksen beşin üstünde ve deneme sınavlarında çoğunlukla iyi puanlar alıyorum.”

(8)Ö5:“Çalışkan olmak zor değil, zeka ile hiçbir alakası yok kişinin kendisine bağlı ve ben çalışma konusunda eksik olduğumu düşünmüyorum.”

(8)Ö10:“Hayır. Çünkü hep ders çalışmam gerektiği yerde dersten kaçıyorum.”

Öğrencilerin verdikleri olumlu ve olumsuz içerikli cevaplardan çalışkanlık değerinin içeriğiyle ilgili bilgi sahibi oldukları ve çalışkanlığın öneminin farkında oldukları anlaşılmaktadır.

4 b) Sosyal bilgiler dersinde biyografi kullanımı, değer eğitiminde etki oluşturmaktadır mı? alt problemine ilişkin sorulan, “Fatih Terim’in kazandığı bu başarıları veya herhangi bir konudaki üst düzey başarıları kazanabileceğinize inanıyor musunuz? Neden?” sorusuna 6. ve 8.sınıf öğrencilerinin verdikleri cevaplar tablo 9’daki gibidir:

Tablo 9. Fatih Terim'in kazandığı bu başarıları veya herhangi bir konudaki üst düzey başarıları kazanabileceğinize inanıyor musunuz? Neden?

ÖZELLİKLER	6. sınıf		8. sınıf	
	f	%	f	%
Evet	20	71	30	84
Hayır	5	18	3	8
Kısmen	2	7	3	8
Cevap yok	1	4	-	-

Tablo 9'da görüldüğü gibi Fatih Terim'in kazandığı bu başarıları veya herhangi bir konudaki üst düzey başarıları 6.sınıf öğrencilerinin %71'i evet cevabı vererek kazanabileceklerini ifade etmişlerdir. %18'si hayır ve %7'si de kısmen şeklinde cevap vererek emin olmadıklarını belirtmişlerdir. 8.sınıf öğrencilerinin ise %84'ü evet, %8'i hayır ve %8'i kısmen şeklinde cevap vererek 6.sınıf öğrencilerine göre kendilerine daha fazla güvendiklerini, üst düzey başarı kazanabileceklerini ortaya koymuşlardır.

Tablodaki verilere göre, 8.sınıf öğrencilerinin 6.sınıf öğrencilerine oranla amaçlanan bir hedefe ulaşabilecekleriyle ilgili kendilerine daha fazla inandıkları görülmektedir. Verilere göre öğrencilerde özgüven değerinin üst sınıflarda daha fazla belirginleştiği sonucuna ulaşılabilir. Sınıflara göre öğrencilerin özgüven sahibi olup olmadıklarını ortaya koymak amacıyla sorulan soruda öğrencilerin verdikleri cevaplardan bazıları şunlardır:

(6)Ö3:“Hayallerinden vazgeçmeyen aksine o yola baş koyan insan hayatta her zorluğu aşar, azmiyle her şeyi kazanır yeter ki insan azimli olsun.”

(6)Ö12:“Kendimize güvenirse her şeyi elde etmesekte bazılarını elde ederiz. Çünkü kendimize güvenmek bir şeyi yapabilmektir. Bende kazanacağımı düşünüyorum.”

(6)Ö28:“Hayır inanmıyorum. Çünkü o gücü ve yeteneği kendimde görmüyorum.”

(8)Ö5:“Öncelikle istemek gerekir. İsteyip gayret edersem kesinlikle yapabileceğimi düşünüyorum. Başarılı olacağım konuyu seçmeliyim.”Azmin elinden hiçbir şey kurtulamaz.”

(8)Ö20:“Evet inanıyorum. Çünkü futbolda başarılı ve yetenekli birisiyim. Ama inananın ilk sebebi kendime güvenimin olması. Kendime olan güven sayesinde kazanabileceğime inanıyorum.”

(8)Ö33:“Hayır inanmıyorum çünkü onun kadar hırslı değilim.”

Öğrencilerin verdikleri cevaplardan özgüven değerinin öğrencilerin büyük çoğunluğunca kazanılmış olduğu ve bu değeri hayatlarında nasıl kullanmaları gerektiğini fark ettikleri tespit edilmiştir. Sınıf düzeyinde verilen cevapların birbirine yakın olması da bu değer, çocuğun ilk yıllarında kazanmasının gerekli olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

4 c) Sosyal bilgiler dersinde biyografi kullanımı, değer eğitiminde etki oluşturmaktadır mı? alt problemine ilişkin olarak sorulan, “Siz de İbn-i Sina gibi çalışkan

olmak ister misiniz? Neden?" sorusuna 6. ve 8.sınıf öğrencilerinin verdikleri cevaplar şu şekilde ifade edilmiştir:

Tablo 10. Siz de İbn-i Sina gibi çalışkan olmak ister misiniz? Neden?

ÖZELLİKLER	6. sınıf		8. sınıf	
	f	%	f	%
Evet	24	86	32	89
Hayır	-	-	-	-
Kısmen	2	7	3	8
Cevap yok	2	7	1	3

Tablo 10'daki verilere göre İbn-i Sina gibi çalışkan olmak isteğini 6.sınıf öğrencilerinin %86'sı evet, %7'si kısmen; 8.sınıf öğrencilerinin de %89'u evet, %8'i kısmen şeklinde cevapladıkları; her iki sınıftaki öğrencilerin de hayır cevabı vermedikleri tespit edilmiştir. 6.sınıf öğrencilerinin %7'si ile 8.sınıf öğrencilerinin %3'ü ise soruya cevap vermemişlerdir. Bu verilere göre sınıf düzeyinin etkisi olmaksızın tüm öğrencilerin kendilerini çalışkan birisi olarak görmek istedikleri anlaşılmaktadır. Özellikle bu soruda olumsuz hiçbir cevabın çıkmamasından öğrencilerin kendilerini olumlu değerlendirdiği sonucuna da ulaşılabılır. Sınıflara göre öğrencilerin çalışkan olup-olmadıklarını ortaya koymak amacıyla sorulan soruda yaptıkları öz değerlendirme sonrası verdikleri cevaplardan bazıları şunlardır:

(6)Ö5: "Evet. Çünkü herkesin beni bilip, seviş saymasını isterdim."

(6)Ö7: "Evet çok isterim onun gibi çalışkan ve zeki olmayı kim istemez ki."

(6)Ö9: "Evet bende İbn-i Sina gibi çalışkan olmak isterdim. Çünkü kendisi sayısal alanda çok iyi. Bende onun gibi sayısal alanda iyi olmak isterdim."

(8)Ö1: "Evet isterdim. Çünkü insanın bu hayatta yapacağı bir şeyler varsa onlar arasından biride çalışmaktır."

(8)Ö5: "İsterim. Çünkü başarı ancak ve ancak çalışmakla elde edilir."

(8)Ö9: "Evet. Çünkü bu devirde gerçekten çok çalışmak gerekiyor."

(8)Ö13: "Evet. Onun gibi olursak bütün dünya bizi tanır."

Yukarıdaki ifadeler ve tablo 10'daki veriler incelendiğinde, her iki sınıf öğrencilerinin de belirtilen değeri kabullenme noktasında istekli davrandıkları ve empati yapabilme becerilerinin yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılabılır.

Tartışma ve Öneriler

İlköğretim sosyal bilgiler dersinde biyografiler vasıtasıyla değer öğretimini gerçekleştirmeye yönelik bu çalışmada önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Öncelikli olarak öğrencilerin değer öğretimi noktasında kullanılan biyografilere, genel anlamda olumlu tepkiler geliştirdikleri söylenebilir. Öğrencilerin biyografide vurgulanan değeri fark edebilme oranlarına baktığımızda, özgüven değerinin vurgulandığı Fatih Terim'in biyografisinde en fazla öne çıkan değerler sırasıyla; 6.sınıfta başarılı olması, futbola ilgilenmesi, özgüveni olması (%18) ve azimli olması iken 8.sınıfta özgüveni olması

(%47), *azimli olması ve futbola ilgilenmesi* şeklindedir. *Çalışkanlık* değerinin vurgulandığı İbn-i Sina'nın biyografisinde ise sırasıyla, 6.sınıfta *kitap okuması, çalışkanlığı* (%32), *doktor olması ve zekası* iken 8.sınıfta *çalışkanlığı* (%52), *kitap okuması ve zekası* şeklindedir. Bu sonuçlar biyografi ile değer eğitiminin etkili olabileceğini ve sınıf düzeyi ilerledikçe değerlerin farkındalığının oluşmasının daha etkin ve kalıcı bir hal aldığını göstermektedir. Dolayısıyla değer eğitimine erken dönemlerde başlamanın yararlı olabileceği söylenebilir. Yiğittir ve Öcal'ın (2010:411) 6.sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yaptıkları çalışmada da ilköğretim 6.sınıf öğrencilerinin en fazla tercih ettikleri değerler sıralamasında, *çalışkanlık* değerinin beşinci sırada (%21.4) çıkması da bu düşüncüyü destekler niteliktedir.

Öğrencilerin biyografilerdeki kişilerin hangi özelliklerini model aldıklarına bakıldığında, 6.sınıf öğrencilerince *Fatih Terim'in başarılı olması, futbolda iyi olması ve özgüvenli olmasını* (%14), 8.sınıf öğrencilerince ise *özgüvenli olması* (%44), *azimli olması ve başarılı olmasını* model aldıkları tespit edilmiştir. İbn-i Sina'nın ise 6.sınıf öğrencilerince sırasıyla, *çalışkanlığı* (%36), *kitap okuması ve doktor olması*, 8.sınıf öğrencilerince ise *çalışkanlığı* (%47), *kitap okuması ve zeki olmasını* kendilerine model aldıkları tespit edilmiştir. Bulgulara göre, öğrencilerin model aldıkları kişilerdeki değerlerle ilgili farkındalıklarının arttığı ve bu değerleri içselleştirme noktasında, kişilerle aralarında özdeşim kurdukları ve bu sayede kendilerini daha rahat ifade ettikleri söylenebilir. Er'in (2010:127) ilköğretim öğrencilerinin biyografi kullanımına ilişkin yaptığı çalışmada, öğrencilerin biyografisini yazdıkları kişilere ait model aldığı özelliklere ilişkin görüşlerde *başarı-çalışkanlık* değerinin %25.5 çıkması da bu düşüncüyü destekler niteliktedir.

Biyografilerde vurgulanan değerlerle ilgili öğrencilerin yakın çevresinde özgüven sahibi olduğu için örnek aldığı kişilere bakıldığında sırasıyla, 6.sınıfta, *anne-baba* (%39), *arkadaş, abi*; 8.sınıfta *arkadaş* (%42), *anne-baba ve çevredeki birçok kişi* olduğu tespit edilmiştir. Çalışkanlıktan dolayı örnek alınan kişilere baktığımızda da, 6.sınıfta sırasıyla, *arkadaş* (%39), ve *anne-baba*, 8.sınıfta, *arkadaş* (%31), ve *öğretmen* karşımıza çıkmaktadır. Ortaya çıkan sonuçlar incelendiğinde, öğrencilerin büyük çoğunluğunun aile ve arkadaş çevresini tercih ederek, değer eğitiminde ailenin ve yakın çevresinin ne kadar önemli olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Fidan'ın (2009:9) öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri çalışmasında, değer öğretiminde ailenin rolüne ilişkin görüşlerde, %69.1 *değer öğretiminde belirleyici olan ailedir* maddesi ve Yiğittir ve Öcal'ın (2011:120) lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri çalışmalarında, öğrencilerin sahip oldukları değerlere ilişkin tarih öğretmenlerinin %78.3'ünün öğrencilerin aile birliğine önem verdiği tespitleri ulaşılan sonucu desteklemektedir. Ayrıca elde edilen sonuç Kohlberg'in (Selçuk, 2005:112) ahlaki gelişim basamaklarında 10-16 yaş arasındaki dönemde ifade eden geleneksel düzey ile de örtüşmektedir. Bu dönemde çocuklar arkadaş çevresinden çok etkilenmektedir. Bu durum da özellikle ortaokul öğrencilerinde arkadaş çevresinin önemli olduğunu kanıtlamaktadır.

Sosyal bilgiler dersinde biyografi kullanımının, değer eğitiminde etki oluşturup oluşturmadığıyla ilgili verilere göre, 6.sınıf öğrencilerinin %79'u ile 8.sınıf öğrencilerinin %69'unun özgüven sahibi olduklarına inandıkları; özgüvenden kaynaklanan başarıları kazanabileceklerine inanma konusunda da 6.sınıf öğrencilerinin %71'i ile 8.sınıf öğrencilerinin %84'ünün başarılı olabileceklerine inandıkları tespit edilmiş-

tir. Çalışkanlık değeriyle ilgili bölümde ise 6.sınıf öğrencilerinin %32'si ile 8.sınıf öğrencilerinin %47'si kendilerini çalışkan olarak kabul ettiklerini belirtmişlerdir. Ancak durum çalışkan olmak isteyip istemediklerine geldiğinde 6.sınıf öğrencilerinin %86'sı ile 8.sınıf öğrencilerinin %89'u çalışkan olmak istedikleri şeklinde ortaya çıkmıştır. Sonuçlar göstermektedir ki, özgüven ve çalışkanlık değerini içselleştirme noktasında öğrencilerin kendilerini istenilen düzeyde yeterli görmedikleri ancak istek, niyet noktasında değerini davranışa dönüşmesi için oldukça motivasyonlu oldukları söylenebilir. Bu sonuç, öğrencilere uygulanan biyografilerdeki değerlerin öğrencilerde farkındalık oluşturduğu şeklinde yorumlanabilir.

Elde edilen bulgulara göre, ilköğretim sosyal bilgiler dersinde biyografiler vasıtasıyla programda yer alan değerlerin kazandırılmasına ilişkin aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- Biyografiler okuyucuya ya da izleyiciye ünlü bir kişinin özel hayatını, bilinmeyenlerini ve farklı yönlerini sunduğu için ilgi çekmektedir. Biyografilerin bir öğretim materyali olarak kullanıldığı durumlarda, kişiye ait baskın değerleri ön plana çıkarmak suretiyle etkili bir değer eğitimi gerçekleştirilebilir.
- Biyografiler vasıtasıyla, anlatılan kişiyle öğrencinin empati kurmasını sağlayarak, öğrenci gözüyle kişiyi konuşarak (canlandırma, drama vb. etkinlikler) bir özdeşim kurması sağlanabilir.
- Biyografiler aracılığıyla, çocukların "rol model" aldıkları kişilere ilişkin, değerlerle ilgili farkındalıkların artırılmasına yönelik değişik etkinlikler düzenlenebilir.
- Biyografilerin gerçek hayattan kesitler sunması, değerlerin anlam kazanması ve vücut bulması açısından önemlidir. Bu itibarla istenilen değerler, öğrencilere daha somut bir şekilde ifade edilerek öğretilmelidir.
- Bulgulara göre öğrenciler için seçilecek biyografilerin öğrencilerin ilgisini çekecek kişilerle ilgili olmasına dikkat edilebilir.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2006). "Değer Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar". **MEB İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6.Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi. 55-60.
- Avcı, N. (2007). "Üniversite Gençliğinin Bireysel ve Toplumsal Değerlere İlgisi ve Bakışı". **Değerler ve Eğitimi**. R. Kaymakcan vd.(Ed). **Değerler ve Eğitimi (743-772)**. İstanbul: Dem. yay. 819-852
- Budak, S. (2009). **Psikoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları (4.basım), Ankara.
- Büyükköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. ve Kılıç, E. (2008). **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Pegem A Yay.
- Er, H. (2010). **Sosyal Bilgiler Eğitimi Kapsamında İlköğretim Öğrencilerinin "Biyografi" Kullanımına İlişkin Görüşleri**.Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Fidan, N.K. (2009). "Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri". **Kuramsal Eğitimbilim**. 2 (2), 1-18.
- Gömlüksiz, M.N. (2007). "Lise Öğrencilerinin Toplumsal Değerlere İlişkin Tutumları: Elazığ İli Örneği". R. Kaymakcan vd.(Ed). **Değerler ve Eğitimi (743-772)**. İstanbul: Dem. yay. 727-742
- Halstead, J.M., Taylor, M.J. (1996). **Values in Education and Education in Values**. Bristol-England: Falmer Pres
- Halstead, J.M., Taylor, M.J. (2000). "Learning and Teaching about Values : a review of recent research". **Cambridge Journal of Education**. 30(2). 169-202.
- Hooper, C. (2003). "Values Education Definition". **Values Education Study, Final Report**. B. Wilson and etc. (Ed). Australia: Curriculum Corporation. 33-37.
- Hökekleli, H., Gündüz, T. "Üstün Yetenekli Çocukların Değer Yönelimleri ve Eğitimleri". R. Kaymakcan vd.(Ed). **Değerler ve Eğitimi (743-772)**. İstanbul: Dem. yay. 371-396.
- Huitt, W. (2004). "Values". **Educational Psychology Interactive**. Voldosta State Universty. . (05/01/2009 tarihinde internet adresinden alınmıştır.)
- Kirschenbaum, H. (1995). **100 Ways to enhance values and morality in schools and youth settings**. Massachusetts: A Longwood Professional Book. Pearson Education.
- Kohn, A. (1997). "How Not to Teach Values A Critical Look at Character Education". **Phi Delta Kapan**. 78. (15) (429-439).
- Lickona, T. (tarihsiz). **Röportaj**. www.ascd.org (25/12/2010 tarihinde internet adresinden alınmıştır).
- Sanchez, t.r. (1998). "using stories about heroes to teach values". **Eric Digest Clearing house for Social Studies**.
- Selçuk, Z. (2005). **Gelişim ve Öğrenme**. Ankara: Nobel yay.
- Stanley, W. B. (1983). "Training Teachers To Deal With Values Education: A Critical Look At Social Studies Methods Texts". **Social Studies**. 74 (6), s.242-246.
- Suh, B. K., Traiger, J. (1999). "Teaching Values Through Elementary Social Studies And Literature Curricula". **Education**. 119 (4), s.723-726.
- Tillman, D. (2000). **Living Values Activities for Young Adults**. USA-Florida: Health Communications Inc.
- Tozlu, N., Topsakal, C. (2007). "Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Değerler Eğitimi". R. Kaymakcan vd.(Ed). **Değerler ve Eğitimi (743-772)**. İstanbul: Dem. yay. 177-202.
- Whitney, I.B. (1986). **The Status of Values Education in The Middle and Junior High Schools of Tennessee**. Ph.D Thesis , Tennessee State University.
- Veugelers, W. (2000). "Different Ways Of Teaching Values". **Educational Review**. 52(1). 37-46.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (5. Basım)**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yığıttir, S.,Öcal, A. (2010). "İlköğretim 6.Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri". **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. 24.sayı, 407-416.
- Yığıttir, S., Öcal, A. (2011). "Lise Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**. 13 (20): 117-124.

THE USE OF BIOGRAPHY FOR VALUES EDUCATION IN SOCIAL STUDIES COURSE

Süleyman YİĞİTTİR*

Harun ER**

Abstract

Biographies, which are accepted as teaching materials in social studies education, have additionally the characteristics of a means to acquire values in primary school educational setting. The use of biographies for values education in social studies courses was investigated in this study. In this study, qualitative document analysis was used and two values, self-confidence and diligence, were chosen randomly among 26 values. The life stories of İbn-i Sina and Fatih Terim, which are among the characters which students mostly prefer to read about (Er, 2010), were decided to be formalized in one-page-long biographies, in which the values aforementioned were specifically highlighted. Students are asked five questions in order to gather their views on the biographies and to raise awareness on the issues. Biographies were implemented during two weeks for a total number of 64 students in Özkent Akbilek Secondary School, Keçiören, Ankara, as an hour subject per week both in a selected class of 6th and 8th grades. Finally, it was determined that biographies were effective in the value preferences of students and there were differences in value tendencies in terms of grades.

Key Words: Social studies, biography, values education

* Ministry of National Education

** Bartın University Faculty of Education